

Ks. Marcin Puziak

Wyższe Seminarium Duchowne Diecezji Bydgoskiej

Przeorzy karmelitańskiego konwentu w Bydgoszczy w latach 1728–1816 w świetle akt kapituł prowincjalnych

The Priors of the Carmelite Monastery in Bydgoszcz in 1728–1816
According to the Province's Chapter Acts

Klasztor karmelitański był najstarszym bydgoskim klaszturem, którego początki sięgały końca XIV w.¹ Była to jednocześnie jedna z najstarszych karmelitańskich fundacji na ziemiach polskich, ustępująca jedynie Strzegomiowi, Krakowowi i Gdańskowi, a wyprzedzająca Poznań i Płońsk czy znacznie późniejsze Kcynię, Obory i inne. Klasztor dzielił losy zakonu karmelitańskiego w Polsce, przynależąc najpierw do prowincji północnoniemieckiej, później polsko-czeskiej, w końcu polskiej. Od XV w. w zakonie podejmowano różne próby pogłębienia i intensyfikacji życia duchowego. Jednak znany ze swej działalności reformującej generał zakonu karmelitów bł. Jan Soreth – jak wykazały niedawne badania, wbrew dawniejszym przypuszczeniom – nawet nie wizytował klasztorów polskich². Po soborze trydenckim zaczęły przenikać do życia zakonnego nurty reformatorskie, czasami związane z tzw. ruchem obserwanckim. W łonie zakonu karmelitańskiego najważniejszymi po 1564 r. były: reforma terezańska, która doprowadziła do powstania niezależnej gałęzi, tzw. karmelu bosego³, oraz tzw. reforma z Touraine⁴. Karmelici boski dość szybko pojawili się

¹ Por.: T.M. Trajdos, *Uzaranie karmelitów w Polsce*, Warszawa 1993; J. Maciejewski, Z. Zyglewski, *W sprawie początków klasztoru karmelitów w Bydgoszczy*, „Nasza Przeszłość” 87 (1997), s. 375–380. Do druku została oddana publikacja *Karmelitańskie dziedzictwo Bydgoszczy*, w której znajdują się artykuły pokonferencyjne z sesji popularno-naukowej pt. *Karmelitańskie dziedzictwo Bydgoszczy*, zorganizowanej przez Wyższe Seminarium Duchowne Diecezji Bydgoskiej oraz Prowincję Polską Karmelitów 10 X 2016 r. Tam m.in. istotny tekst: Z. Zyglewski, *Z dziejów klasztoru karmelitów w Bydgoszczy 1398–1816*, w: *Karmelitańskie dziedzictwo Bydgoszczy* (w druku).

² Por.: G. Grosso O.Carm., *Il B. Jean Soreth. Priore generale, riformatore e maestro spirituale dell'ordine carmelitano*, Edizioni Carmelitane, Roma 2007.

³ Zob. np.: C. Gil OCD, *Historia Karmelu terezańskiego*, Kraków 2012.

⁴ Podstawowe informacje na temat tej reformy: J. Smet, *I Carmelitani*, t. III/1, Roma 1996, s. 69–111 i o rozszerzaniu się reformy w Europie aż do s. 247; oraz: P.W. Janssen, *Les*

w Polsce, natomiast późniejsza reforma z francuskiej Touraine wolniej przenikała struktury zakonne, rozwijając się szerzej dopiero w drugiej połowie XVII w. Do prowincji polskiej dotarła ona najpierw do klasztoru poznańskiego (1652). Wskutek wielu oporów, jakie budziła wśród zakonników, przenikanie reformy do innych klasztorów odbywało się bardzo powoli i nierzadko w dramatycznych okolicznościach⁵. Klasztor bydgoski przyjął reformę z Touraine, czyli tzw. *strictior observantia*, w 1675 r. O Joachim Smet opisuje w kilku zdaniach okoliczności zaprowadzenia reformy w klasztorze bydgoskim: *Prowincja niechętnie zapatrywała się na utratę ważnego klasztoru w Bydgoszczy. Gdy Ignacy zjawił się tam z 18 kapłanami i studentami początkowo odmówiono mu wstępu. Dopiero, gdy ludzie wielkorządcy, dostali się do klasztoru innym wejściem i otworzyli główną bramę, Ignacy mógł objąć dom w posiadanie, w święto Wniebowzięcia 1675 r. Trzy dni później Florian od Krzyża i sześciu innych zakonników odnowiło służbę zgodnie z reformą (18 sierpnia 1675 roku)*⁶.

Perypetie reformy w łonie zakonu karmelitów (w literaturze czasami dla odróżnienia od „bosych” nazywanych także „trzewiczkowymi”) doprowadziły nie tylko do reformy całych prowincji (we Francji, Niderlandach czy Niemczech) – co zresztą było idealnym założeniem jej promotorów – ale również do powstania osobnych prowincji reformowanych. Ten proces dotyczył, jak się zdaje, zasadniczo dwóch przypadków: polskiej prowincji wielkopolskiej Najświętszego Sakramentu oraz prowincji brazylijskiej. Obie ostatecznie zostały zatwierdzone przez Stolicę Apostolską odpowiednio: w 1728 i w 1744 r.⁷

origines de la réforme des carmes en France au XVIIème siècle, Martinus Nijhoff/La Haye – Institutum Carmelitanum, 1963.

⁵ Pisze o tym J. Smet, *I Carmelitani*, t. III/1, s. 251–280.

⁶ Tamże, s. 260–261.

⁷ Prowincja reformowana w Brazylii powstała w 1725 r. (wikariat), została zatwierdzona w 1728 r., a ostateczne jej ukształtowanie sięga 1744–1749 r. Por.: J. Smet, *I Carmelitani*, t. III/1, s. 438 n. Badania nad historią karmelitów brazylijskich od niedawna zostały zintensyfikowane dzięki karmelitom prowincji brazylijskiej oraz m.in. dzięki Andre Cabralowi Honorowi z Universidade Federal da Paraíba. Zob. np.: A.C. Honor, *O verbo mais-que-perfeito: uma análise alegórica da cultura histórica carmelita na Paraíba Colonial*, João Pessoa 2009 (doktorat), [online], [dostępny: www.cchla.ufpb.br/ppgh/2009_mest_andre_honor.pdf], [dostęp: 10.10.2016] z bibliografią; oraz tenże, *Origem e expansão no mundo luso da observância de Rennes: a mística-militante dos carmelitas turônicos ou reformados no século XVII e XVIII*, “CLIO: Revista de Pesquisa Histórica” 32.1 (2014), [online], [dostępny: <http://www.revista.ufpe.br/revistaclio/index.php/revista/article/view/382>], [dostęp: 10.09.2016]; M. das Graças Souza Aires Araújo do, *Decadência e restauração da ordem Carmelita em Pernambuco (1759–1923)*, (doktorat), [online], [dostępny: <http://repositorio.ufpe.br/handle/123456789/7200>], [dostęp: 02.10.2016]. Warto zaznaczyć, że badania brazylijskie są prowadzone nie tylko w perspektywie ściśle historycznej, ale także socjologiczno-kulturowej i historyczno-kulturowej; badają obecność i działalność karmelitów w Brazylii jako pewien fenomen duchowo-kulturowy – świadomość tego elementu wśród polskich

Dotychczasowa historiografia Karmelu w Bydgoszczy nie zajmuje się w sposób pogłębiony i uszczegółowiony percepcją reformy z Tournaine wśród bydgoskiej wspólnoty karmelitów. Trudność sprawia nie tylko zastanawiający brak źródeł, ale także małe zainteresowanie badaczy historią bydgoskiego klasztoru. Dopiero w ostatnich latach historycy związani ze środowiskiem bydgoskim zaczęli podejmować pojedyncze, jakby „sondażowe” i w jakiejś mierze „przypadkowe”, prace nad dziejami Karmelu bydgoskiego⁸.

W tych okolicznościach może być pomocne dla późniejszych badaczy sprecyzowanie katalogu władz klasztoru, który można odtworzyć z zachowanych dokumentów kapituł prowincjalnych odbywanych co trzy lata oraz dorocznych definitoriów odbywanych między kapitułami.

Akta kapitulne w AKKr 168/397

Kapituły prowincjalne odbywały się co trzy lata, zasadniczo w okresie wielkanocnym (kwiecień/maj). Zwoływane były do różnych klasztorów prowincji. Odbywał się na nich wybór definitoriów,

badaczy karmelitów „trzewickowych”, a zwłaszcza tych reformowanych, jest bardzo niska – mimo zainteresowania historią ruchu muzycznego czy zabytkami kultury materialnej. Może jest jakąś nadzieją refleksja o Strzeleckiego, o ile będzie miał szanse rozwinąć swą myśl i pogłębić badania, por.: W. Strzelecki, *Obecność karmelitów w Polsce*, w: *Karmelitańskie dziedzictwo Bydgoszczy* (w druku).

⁸ Por. np.: E. Alabrudzińska, *Z dziejów karmelitów bydgoskich*, „Kronika Bydgoska” 10 (1986–1989), s. 169–175; S. Pastuszewski, *Błogosławiony Stanisław karmelita z Bydgoszczy (+1420)*, „Kronika Bydgoska” 17 (1995), s. 239–246; B. Mielcarek-Krzyżanowska, *Aktywność muzyczna stowarzyszeń działających przy klasztorze Karmelitów w XVIII-wiecznej Bydgoszczy*, w: *Muzyka w instytucjach i stowarzyszeniach na Pomorzu i Kujawach*, red. B. Mielcarek-Krzyżanowska, Bydgoszcz 2004, s. 83–92; E. Dygaszewicz, W. Siwiak, *Karmelici bydgoscy*, „Kalendarz Bydgoski” 2005, s. 249–252; B. Derkowska-Kostkowska, *Stalle z kościołów oo. Karmelitów w Bydgoszczy i Oborach*, „Kronika Bydgoska” 28 (2006), s. 359–372; Z. Zyglewski, *Duchowieństwo w księgach brackich bydgoskich karmelitów*, „Kronika Bydgoska” 30 (2008), s. 21–50; Z. Zyglewski, *Spór o drewno między bydgoskimi karmelitami a mieszczaninem Walentym Warskim w 1741 roku*, „Kronika Bydgoska” 31 (2009), s. 37–46; J. Maciejewski, *Przemoc i śmierć w Karmelu. Nieznane źródło do dziejów bydgoskich karmelitów*, „Kronika Bydgoska” 35 (2014), s. 17–24. Osobno należałoby wymienić prace archeologiczne podejmowane okazjonalnie (przy okazji różnych inwestycji), por. m.in.: A. Siwiak, W. Siwiak, *Świątynia Marii Panny i przykościelny cmentarz karmelitów bydgoskich w świetle wykopalisk archeologicznych*, „Kronika Bydgoska” 32 (2010), s. 33–50; A. Siwiak, W. Siwiak, *Kościół i cmentarz karmelitów bydgoskich w świetle badań archeologicznych*, w: *XVII Sesja Pomorzoznawcza*, vol. 2: *Od późnego średniowiecza do czasów nowożytnych*, red. H. Paner, M. Fudziński, Gdańsk 2013, s. 21–32; A. Siwiak, W. Siwiak, *Stanowisko 573 – zespół klasztorny Karmelitów – kościół, cmentarz, klasztor, brama gdańska*, *Teatr Miejski*, w: *Bydgoszcz późnośredniowieczna i nowożytna w świetle źródeł archeologicznych*, Bydgoszcz 2014, s. 58–60; M. Olszewska, *Płytki posadzkowe z kościoła karmelitów w Bydgoszczy*, „Pomerania Antiqua”, t. XXIV, s. 501–510 oraz A. Siwiak, W. Siwiak, *Wykopaliska archeologiczne na terenie klasztoru karmelitów w Bydgoszczy*, w: *Karmelitańskie dziedzictwo Bydgoszczy* (w druku).

provincjała i do innych urzędów prowincjalnych, a dla poszczególnych klasztorów ich przeorów i podprzeorów. Kapituła zajmowała się także ważniejszymi sprawami duchowymi i liturgicznymi klasztorów i bractw prowadzonych przez zakonników, majątkowymi, formacyjnymi zakonników oraz kwestiami personalnymi (przydział do poszczególnych wspólnot) i dyscyplinarnymi.

Charakterystyczna dla akt kapitulnych i definityw jest ich szczegółowość i schematyczność. Zachowane sprawozdania z poszczególnych sesji kapituł i definitoriów zawierają także spisy poszczególnych „familii” klasztornych, czyli wspólnot – podając zazwyczaj pełnione w klasztorze funkcje i urzędy – co stanowi dziś ich niezaprzeczalny walor. Akta kapituł i definitoriów prowincjalnych były wysyłane do poszczególnych klasztorów i tam wpisywane do specjalnej księgi.

Tego typu ksiąg z klasztorów prowincji wielkopolskiej zachowało się do naszych czasów kilka. Większość z nich przechowywana jest w Archiwum OO. Karmelitów na Piasku w Krakowie. Spośród nich najkompletniejszy jest ten oznaczony sygnaturą AKKr 168/397⁹, a pochodzący z klasztoru warszawskiego. Egzemplarze akt prowincjalnych przechowywane są również w Bibliotece Ossolineum we Wrocławiu¹⁰. Jeden podobny kopiarz akt kapitulnych i definitywnych przechowuje Archiwum Państwowe w Bydgoszczy. Jest on oznaczony sygnaturą 430/59 – *Acta Capituli Provincialis...*, ale jest ograniczony do lat 1793–1806¹¹.

Archiwum bydgoskie przechowuje także wiele innych dokumentów klasztornych i miejskich dotyczących klasztoru, a prócz nich wśród akt zachowano luźne spisy zakonników sporządzane na polecenie władz pruskich¹². Również Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie przechowuje podobne spisy (lub ich kopie) zakonników poszczególnych klasztorów¹³. Pedantyczna wścibskość zaborcy i jego urzędników okazuje się być dziś ważnym źródłem uzupełniającym.

⁹ Por.: W. Kolak, *Katalog Archiwum klasztoru oo. Karmelitów w Krakowie na Piasku*, Kraków 1997, s. 100. Na temat dokumentów przechowywanych w archiwum karmelickim w Krakowie, a dotyczących klasztoru bydgoskiego por.: S. Sułeczki, *Źródła do dziejów klasztoru bydgoskiego w archiwach karmelitów*, w: *Karmelitańskie dziedzictwo Bydgoszczy* (w druku).

¹⁰ Por.: W. Kolak, *Katalog Archiwum klasztoru oo. Karmelitów w Krakowie na Piasku*, s. 43–44. Chodzi szczególnie o rękopisy oznaczone sygnaturami 5207/II i 5360/II.

¹¹ Por.: Archiwum Państwowe w Bydgoszczy, *Informator o zasobie archiwalnym Archiwum Państwowego w Bydgoszczy (stan na dzień 31 grudnia 2011 r.)*, Bydgoszcz 2013, s. 338.

¹² Por.: M. Romaniuk, *Archiwalia karmelickie w zasobie Archiwum Państwowego w Bydgoszczy*, w: *Karmelitańskie dziedzictwo Bydgoszczy* (w druku).

¹³ Por.: J. Mizerka, *Archiwalia poklasztorne, urzędowe, kasacyjne i pokasacyjne w zasobie Archiwum Archidiecezjalnego w Gnieźnie (klasztor powstałe i/lub skasowane przed 1850 r.)*, „*Hereditas Monasteriorum*” 6 (2015), s. 163–236.

**Zestawienie akt kapituł i definitoriów
w AKKr 168/397 z lat 1712–1817**

K – kapituła; D – definitorium; w nawiasie daty dzienne zgromadzeń kapitulnych i definitywnych.

1712 K (14-19/09) s. 39–45.	1759 D (11-12/05) s. 341–343.
1713 D (19-20/11) s. 48–50.	1760 K (1-5/05) s. 347–353.
1714 D (4-5/06) s. 55–58.	1761 D (17-18/04) s. 357–359.
1715 K (9/02) s. 60–68.	1672 D (1-2/05) s. 362–365.
1715 K (10-14/07) s. 70–74.	1763 K (28/04-2/05) s. 368–376.
1718 K (12-16/05) s. 78–84.	1764 D (18-19/05) s. 379–382.
1721 K (8-12/05) s. 87–94.	1765 D (3-4/05) s. 383–386.
1724 K (11-15/05) s. 99–106.	1766 K (24-28/04) s. 389–398.
1727 K (8-11/05) s. 110–117.	1767 D (15-16/05) s. 401–403.
1730 K (4-8/05) s. 124–133.	1768 D (29-30/04) s. 406–408.
1731 D (4-5/06) s. 137–140.	1769 K (20-24/04) s. 413–422.
1733 K (30/04-2/05) s. 147–150.	1770 D (11-12/05) s. 426–428.
1733 K (16-17/08) s. 152–157.	1771 D (26-27/04) s. 430–432.
1735 D (20-22/01) s. 158–162.	1772 K (14-18/05) s. 436–442.
1736 K (26-30/04) s. 165–172.	1773 D (1-2/05) s. 447–452.
1738 D (25/04) s. 173–175.	1774 D (29-30/04) s. 455–457.
1739 K (23-28/04) s. 178–186.	1775 K (11-15/05) s. 462–470.
1740 D (13-14/05) s. 189–193.	1776 D (3-4/05) s. 471–475.
1741 D (28-30/04) s. 193–196.	1777 D (25-26/04) s. 476–479.
1742 K (19- 22/04) s. 205–216.	1778 K (14-18/05) s. 481–489.
1743 D (10-12/05) s. 217–220.	1779 D (30/04-1/05) s. 491–494.
1744 D (16-17/02) s. 222–224.	1780 D (21-22/05) s. 495–497.
1745 K (13-14/05) s. 230–239.	1781 K (10-14/05) s. 502–513.
1746 D (6-8/05) s. 241–243.	1782 D (17-19/01) s. 518–521.
1747 D (28-30/04) s. 244–246.	1783 D (16-17/05) s. 521–524.
1748 K (9-14/05) s. 248–261.	1784 K (6-10/05) s. 525–536.
1749 D (2-4/05) s. 263–266.	1785 D (22-23/04) s. 540–546.
1749 D (22-23/09) s. 267–270.	1786 D (12-13/04) s. 547–552.
1751 K (6-11/05) s. 271–278.	1787 K (3-7/05) s. 557–564.
1752 D (28-29/04) s. 279–281.	1788 D (18-19/04) s. 566–570.
1753 D (18-19/05) s. 297–299.	1789 D (8-9/05) s. 571–575.
1754 K (9-13/05) s. 306–315.	1790 K (29/04-3/05) s. 578–587.
1755 D (25-26/04) s. 316–319.	1791 D (20-21/05) s. 588–592.
1756 D (14-15/05) s. 321–323.	1792 D (4-5/05) s. 593–597.
1757 K (5-9/05) s. 327–337.	1793 K (25-29/04) s. 597–604.
1758 D (21-22/04) s. 339–341.	1794 D (15-17/05) s. 606–609.

1795 D (1-2/05) s. 610–612.	1805 K (5-8/05) s. 650–657.
1796 K (21-25/04) s. 612–616.	1806 D (5-6/05) s. 659–662.
1797 D (12-13/05) s. 617–622.	1808 K (15-18/05) s. 664–677.
1798 D (4-5/05) s. 624–626.	1810 D (21/05) s. 678.
1799 K (6-10/06) s. 628–632.	1811 K/D (12-14/05) s. 678–681.
1800 D (28-29/09) s. 635–638.	1812 D (5/10) s. 681–682.
1801 D (28-29/08) s. 638–640.	1814 K (8-11/05) s. 683–685.
1802 K (13-17/05) s. 640–644.	1815 D (16/04) s. 686–687.
1803 D (6-7/05) s. 645–649.	1817 K (27-30/04) s. 688–690.

Kopiarz akt kapitulnych i definitywnych klasztoru warszawskiego oznaczony sygnaturą AKKr 168/397 – jak wspomnieliśmy – jest chyba najkompletniejszy. Konsultując jednak zamieszczony obok spis akt, które zawiera, łatwo można zauważyć, że nie we wszystkich latach odbyły się lub nie zostały zapisane akta odpowiednich zgromadzeń władz prowincji. Było to oczywiście spowodowane wieloma powodami i raczej te różnią się od siebie w zależności od okresu historycznego.

U początku – od ustanowienia wikariatu dla klasztorów reformowanych w prowincji polskiej karmelitów – należałoby oczekiwać nie tyle osobnych akt, ile wspólnych z prowincją. Jednak konflikt wewnątrz prowincji, jaki narastał wokół samej reformy, jak i sposobów jej zaprowadzania, spowodował, że poszczególnych zakonników w pewnym okresie nawet nie dopuszczano do wspólnych obrad. Zaowocowało to ostatecznie osobnymi zgromadzeniami, które jednak w tej niejasnej kanonicznie sytuacji niekoniecznie nawet są udokumentowane.

Po kanonicznym ustanowieniu i zatwierdzeniu przez Stolicę Apostolską prowincji wielkopolskiej *strictior observantia* pierwsza samodzielna kapituła prowincjalna wielkopolska przypadała dopiero w 1730 r. Aż do jej odbycia władzę w ustanowionej w 1728 r. prowincji sprawował wikariusz uprzednio wybrany na kapitule wikariatu z 1727 r., a w klasztorach, również wówczas ustanowieni przeorzy.

W późniejszym okresie są lata z dwoma definitoriami odbytymi z różnych powodów: albo niejasności sytuacji kanonicznej zgromadzenia (1733), albo udawania się prowincjała i socjuszy rzymskich na Kapitułę Generalną zgromadzenia (1749–1750).

Lata wojen i innych niepokoїв w ostatnim okresie XVIII i na początku XIX w. sprawiły, że kapituły, a nawet definitoria nie zawsze mogły odbywać się w wymaganej przez regułę regularności. Dodatkowo działania władz zaborczych – pruskich, ale także polskich – zwłaszcza w dobie Księstwa Warszawskiego, nie zawsze tworzyły warunki sprzyjające działaniu prowincji i klasztorów, a utrudnieniem

dotychczasowym była konieczność przekraczania granic państwowych, od kiedy klasztory znalazły się na terytoriach różnych państw. W tym okresie dochodzi także do zmian nazwy prowincji i podporządkowania jej kanonicznej kurateli arcybiskupów gnieźnieńskich. Nie zajmujemy się tutaj tym tłem historycznym, które domagałoby się pogłębionego studium. Skutek jednak jest taki, że niektóre kapituły i definitoria się nie odbyły, a inne nie miały swego statusu kanonicznego odpowiedniego dla okresu mijającego (np. w 1811 r.).

Warto na koniec zwrócić uwagę, że cechą reformy z Touraine było stosowanie imion zakonnych z tzw. predykatem. Uprzednia – stosowana w prowincji polskiej – maniera zakładała zachowanie imion chrzcielnych i nazwisk. Zaborca pruski później tak radykalnie domagał się danych anagraficznych zgodnych z księgami metrykalnymi, że również w prowincji wielkopolskiej od przełomu XVIII i XIX w. powrócono do stosowania imion z nazwiskami. Tak też po 1800 r. – choć nie zawsze z żelazną konsekwencją – stosowany jest zapis zakonników prowincji w aktach kapituł i definitoriów. W naszym zestawieniu podajemy imiona według manieri reformy aż do ostatniego przeora. Rozwiązanie imion i nazwisk znajduje się w *Uwagach o przeorach*.

W zamieszczonym spisie podano datę roczną kapituły wybierającej na urząd z podanym w nawiasie miejscem odbycia kapituły: oznacza ona początek urzędowania danego przeora. O ile nie wystąpiły inne okoliczności, to jego kadencja trwała aż do wyboru następnego przeora na kolejnej kapitule. Zasadniczo są to odstępy trzyletnie, kilka razy miały miejsce sytuacje, które wymusiły ustanowienie nowego przeora (lub tzw. *vicarius priori*) między kapitułami. W poniższej liście przypadki te są zaznaczone datą ustanowienia (w nawiasie), a tam, gdzie to możliwe – zostaną szczegółowiej wskazane w *Uwagach o przeorach*.

Lista przeorów bydgoskiego klasztoru Karmelitów prowincji wielkopolskiej w latach 1728–1816

Kapituła	Przeor
1727 (Kcynia)	Paweł od św. Tomasza
1730 (Poznań)	Cyprian od św. Gerarda
1733 (Warszawa)	Ludwik od św. Tomasza
1736 (Gdańsk)	Bertold od św. Piotra

1739 (Kłodawa)	Gerard od św. Jakuba
1742 (Kcynia)	Leonard od św. Jana
1745 (Bydgoszcz)	Bertold od św. Piotra
1748 (Obory)	Bertold od św. Piotra
1751 (Poznań)	Cherubin od św. Antoniego
	Teodor od św. Cecylii (1752)
1754 (Kcynia)	Bertold od św. Piotra
1757 (Obory)	Augustyn od św. Antoniego
1760 (Kłodawa)	Leodegar od Najmilszej Matki
1763 (Obory)	Iwo od św. Jana Chrzyciela
	Florencjusz od św. Telesfora (1764)
1766 (Obory)	Awertan od św. Piotra i Pawła
	Urban od św. Jerzego (1768)
1769 (Obory)	Fortunat od św. Joachima
1772 (Obory)	Fortunat od św. Joachima
1775 (Obory)	Fortunat od św. Joachima
1778 (Obory)	Gotfryd od św. Jakuba
1781 (Obory)	Fortunat od św. Joachima
	Gotfryd od św. Jakuba (1782)
1784 (Obory)	Gotfryd od św. Jakuba
1787 (Obory)	Ubald od św. Jakuba
1790 (Obory)	Gotfryd od św. Jakuba
1793 (Obory)	Marcin od św. Piotra
1796 (Obory)	Kasjan od św. Walentego
1799 (Obory)	Kasjan od św. Walentego
1802 (Obory)	Wacław od św. Mateusza
1805 (Obory)	Justus od św. Szymona
1808 (Obory)	Anastazy od św. Wojciecha
1811 (Kcynia)	Euzebiusz od św. Wojciecha
1814 (Obory)	Eustachy od św. Filipa (do września 1816)

Uwagi o przeorach

Przedstawione zestawienie przeorów klasztoru bydgoskiego zostało sporządzone jedynie na podstawie tych zachowanych w AKKr 168/397 akt kapitulnych i definitywnych. Ufając dokładności zakonników-sekretarzy, akta te pozwalają zrekonstruować bieg życia zakonnego bydgoskich przeorów, zarówno przed, jak i po okresie urzędowania. Nie dostarczają nam jednak danych dotyczących ani ich daty profesji zakonnej czy święceń kapłańskich, ani dat urodzin czy śmierci. Nie podają nam też bliższych szczegółów dotyczących ich urzędowania. Jednak rekonstruując ich zakonną biografię, można łatwo zorientować się, jakiego formatu ludzkiego i duchowego były ich osobowości. Stąd wydaje się interesujące przedstawić choć zaledwie w ogólnym zakresie ich biografie zrekonstruowane na bazie akt.

W układzie chronologicznym zostaną przedstawione biografie sporządzone na bazie danych, które można pozyskać z lektury AKKr 168/397. Zrezygnowano z podawania szczegółowych przypisów, mając na uwadze zamieszczony spis akt, który pozwala łatwo odnaleźć poszczególne kapitule i definitoria podejmujące w danych latach decyzje względem zakonników. Zachowano w przypisach tylko odniesienia do stron dla ustanowienia przeorem bydgoskim lub zakończenia urzędowania.

Akta dostarczają wiele szczegółowych danych biograficznych, z niektórych zrezygnowano tutaj – osądzając je jako mniej istotne lub powtarzające się. Wiele z tych danych należałoby skonfrontować i skorelować z innymi źródłami, aby uzyskać lepszy obraz biegu życia bydgoskich przeorów.

Dla podania danych anagraficznych wykorzystano cenne zestawienie zakonników prowincji opublikowane przez Grzegorza Kloskowskiego¹⁴. Opierając się na jego ustaleniach, podaje się poniżej imiona chrzcielne oraz nazwiska (w kilku przypadkach proponując korektę), a także daty urodzin, profesji zakonnej, święceń kapłańskich oraz śmierci. Dane anagraficzne im właściwe zebrał on z innych akt przechowywanych w Krakowie i Pelplinie, dla ułatwienia cytuje się w przypisach odniesienia do źródeł podane przez niego.

Zaledwie w kilku przypadkach odwołujemy się także do innych dokumentów dostępnych w archiwach lub ogłoszonych publikacji,

¹⁴ G. Kloskowski, *Karmelici trzewickowi prowincji wielkopolskiej w XVII–XIX wieku*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 98 (2012), s. 149–270 (dalej cytowany: Kloskowski).

które udało się skonsultować, realizując kwerendy dotyczące docelowo innych tematów – stąd ich charakter sporadyczny i przypadkowy, a przez to niemethodologiczny – aby nie zaciemniać obrazu danych możliwych do uzyskania z AKKr 168/397. Tam, gdzie to uczyniono, zostało to wprost zaznaczone.

Paweł od św. Tomasza (1727–1730)

Tomasz Pagorselski (?) urodzony 11 grudnia 1689 r., złożył profesję 28 marca 1715 r.¹⁵. Filozofię studiował w Gdańsku, teologię w Warszawie. Przynajmniej od 1721 r. wykłada retorykę w Oborach, będąc tam jednocześnie promotorem bractwa szkaplerznego. Po 1724 r. wykłada filozofię w Bydgoszczy. Wybrany przeorem bydgoskim w maju 1727 r.¹⁶. Przeor bydgoski 1727–1730. Po 1730 r. wykłada teologię w Warszawie, będąc jednocześnie kaznodzieją w klasztorach sióstr. Cieszy się opinią znawcy prawa kanonicznego i z tego powodu na wielu kapitułach jest angażowany do rozstrzygania tego typu spraw oraz w formacji zakonnej. Cieszy się zazwyczaj także uznaniem we wspólnotach klasztornych, które często wybierają go na socjusza na kapituły. Między 1733 a 1736 r. przebywa jako kaznodzieja w Drohobyczcu. Po 1736 r. uczy teologii w Poznaniu aż do 1740 r. Definitorium z 1740 r. wyznaczyło go na podprzeora do Bydgoszczy¹⁷. Na kapitule w Kcyni w 1742 r. wybrany II definitorem prowincji i wyznaczony do rezydencji Krwi Chrystusa w Poznaniu. Od 1743 r. przebywa w poznańskim klasztorze Bożego Ciała. W latach 1748–1757 przebywa w Kcyni, wciąż wykładając teologię i prawo kanoniczne. Po 1757 r. przebywa w klasztorze w Oborach, gdzie umiera 8 września 1764 r.

Cyprian od św. Gerarda (1730–1733)

Maciej Gramzyc, urodzony 16 lutego 1696 r., złożył profesję zakonną 29 września 1716 r.¹⁸. Akta kapituły w 1718 r. prawdopodobnie mylą jego imię (z Cyprianem od św. Kazimierza), wymieniając go wśród studentów w Gdańsku. Najdalej po 1721 r. studiuje teologię w Poznaniu. Po 1724 r. pracuje w Warszawie jako kaznodzieja dla zakonnic (brygidek) oraz „Procurator in S. Nunciatura”. Przed 1727 r.

¹⁵ Kłoskowski, s. 233 [przyp. 890: AKKr 174/614, s. 36; podana data zgonu 7 IX 1764; Kart. 27, s. 408; AKKr 175/547, s. 507; Zak. 66; Zak. 61, s. 243].

¹⁶ Por.: AKKr 168/397, s. 113.

¹⁷ Por.: AKKr 168/397, s. 190.

¹⁸ Kłoskowski, s. 187 [przyp. 366: AKKr 174/614, s. 31; Kart. 27, s. 409; AKKr 175/547, s. 49; Zak. 66; Zak. 61, s. 15; podana data zgonu 15 I 1747 Jasieniec].

trafia do Kcyni, tam jest kaznodzieją i promotorem Bractwa Matki Bożej i św. Józefa. Na kapitule w 1730 r. został przeorem w Bydgoszczy¹⁹. Kiedy w 1731 r. odbywała się kapituła intermedia w Bydgoszczy, ustalono powstanie archiwum prowincjalnego w bydgoskim klasztorze²⁰. Kapituła w 1733 r. ustanawia go przeorem w Oborach (wybrany jednogłośnie). Od 1736 r. jest podprzeorem w Kcyni, potem (przed 1739 r.) pracuje w Płońsku. Po 1739 r. przebywa w nowej fundacji – rezydencji w Jasińcu. Przez pewien czas pełni funkcję przeora w Gdańsku (1741–1742). Od 1742 r. był odpowiedzialnym (także prezesem) za nową fundację w Jasińcu, która jednak nigdy nie stała się niezależnym klasztorzem. Definitorium w 1746 r. wyznacza na prezidenta „Fabryki” jasinieckiej o. Józefa od św. Maryi – w miejsce o. Cypriana. Z tajemniczej notatki z definitorium wynika, że zaszczyły jakieś okoliczności, dla których prowincja wyraża o. Cyprianowi swą wdzięczność za jego starania i troskę o dzieło fundacji w Jasińcu, ale jednocześnie zdejmuje z niego odpowiedzialność za nią²¹. Być może były to kwestie zdrowotne, bowiem już wkrótce zmarł 25 stycznia 1747 r. w Jasińcu. Definitorium w Markowicach w 1747 r. wspomina o nim już jako o zmarłym i zaznacza, że szczególne nabożeństwa odbyły się w klasztorach: bydgoskim, oborskim i jasinieckim.

Ludwik od św. Tomasza (1733–1736)

Tomasz Sierawski, urodzony 20 czerwca 1689 r. Profesję złożył 15 marca 1711 r.²². Studiował początkowo w Poznaniu, a potem w Warszawie. Początkowo związany z klasztorzem w Gdańsku jako lektor filozofii (po 1718 r.) i mistrz nowicjatu i promotor bractwa (po 1721 r.). Był przeorem w Kcyni w latach od 1724 do 1727 r., a jednocześnie lektorem teologii moralnej i promotorem bractwa; po 1727 r. podprzeorem tamże. Od początku przez całe życie zakonne cieszy się poważaniem w kolejnych wspólnotach i zaufaniem przełożonych, co znajduje odzwierciedlenie w licznych odpowiedzialnych funkcjach podejmowanych przez następne dziesięciolecia na kapitułach i w prowincji. Po przyłączeniu Płńska do reformy w 1728 r. jest tam wiceprzeorem i przeorem aż do 1733 r., jednocześnie wykładając teologię moralną i będąc I socjuszem rzymskim prowincjała. Wybrany

¹⁹ Por.: AKKr 168/397, s. 128 i 131.

²⁰ Por.: AKKr 168/397, s. 139.

²¹ Por.: AKKr 168/397, s. 242.

²² Kloskowski, s. 222 [przyp. 751: AKKr 174/614, s. 37; kart. 27, s. 408; AKKr 175/547, s. 205; Zak. 66; Zak. 61, s. 102].

przeorem bydgoskim w 1733 r. na kapitule w Warszawie²³. Kapituła w 1736 r. wybiera go IV definitorem, co wiąże się zasadniczo z niepodjęciem funkcji przeorskich, trafia więc jako mistrz nowicjatu i ojciec duchowny studentów do Poznania, a także wchodzi w skład komisji egzaminacyjnej dopuszczającej do świeceń, przyjmowania spowiedzi i przepowiadania słowa. W 1739 r. wybrany ponownie socjuszem rzymskim, a także przeorem w Poznaniu w Bożym Ciele. W 1742 r. został przeorem w Warszawie – do 1745 r. Po 1745 r. wraca jako magister nowicjatu do Poznania, jednocześnie jest promotorem Bractwa Serca Maryi. W 1748 r. kapituła w Oborach wybrała go prowincjałem²⁴. Razem z socjuszami (Anastazym od św. Brokarda i Ubaldem od św. Andrzeja) był w Bolonii na kapitule generalnej zakonu w 1750 r.²⁵. Po skończonej kadencji w 1751 r. został przeorem w Lipiu. Wiąże się z tym miejscem już do końca życia, będąc na zmianę przeorem lub „prefektem fabryki”, czyli budowy klasztoru. W latach 1757–1760 jest II definitorem, a w latach 1766–1769 III definitorem, pozostając wciąż w Lipiu. Na definitorium w 1768 r. składa rezygnację ze wszystkich funkcji, zostaje jednak wyznaczony jako promotor bractwa w Lipiu. Pozostaje w klasztorze w Lipiu aż do śmierci 12 kwietnia 1770 r. W nekrologu zapisano o nim: *in orando fere assiduus*. Zostawił po sobie opinię świętości, która była na tyle mocna w zakonie, że jeszcze w XIX w. namalowano jego obraz, który do dziś znajduje się w klasztorze w Oborach.

Bertold od św. Piotra (1736–1739, 1745–1751, 1754–1757)

Piotr Skoczyński urodził się 15 lipca 1700 r. Profesję zakonną złożył w Gdańsku 22 września 1716 r.²⁶. Studiuje najpierw w Gdańsku (pod o. Ludwikiem od św. Tomasza), a potem w Warszawie. Świecenia kapłańskie otrzymał 15 sierpnia 1723 r. w Warszawie, gdzie cieszy się dużym poważaniem. Od 1724 r. przebywa w Bydgoszczy: wykłada teologię moralną i filozofię. Po 1730 r. wykłada teologię w Poznaniu. Przed 1736 r. trafił do Gdańska, skąd jako socjusz gdański przyjechał na kapitułę, która ustanowiła go po raz pierwszy przeorem w Bydgoszczy²⁷. Wybrany I definitorem w 1739 r. został mistrzem nowicjatu

²³ Por.: AKKr 168/397, s. 153–154.

²⁴ Por.: AKKr 168/397, s. 252.

²⁵ Por.: AKKr 168/397, s. 288 i 289 – akta kapituły są w AKKr 168/397, s. 281–295.

²⁶ Kłoskowski, s. 174 [przyp. 232: AKKr 174/614, s. 2–3 i 39; Kart. 27, s. 408; podana data urodzenia 18 VII 1700; AKKr 175/547, s. 413; Zak. 66; Zak. 61, s. 205; Zakonnicy, s. 336; podany tylko rok zgonu].

²⁷ Por.: AKKr 168/397, s. 168.

w Gdańsku. Na kapitule w 1742 r. został osobistym asystentem prowincjała (Jana od św. Władysława). Po skończonej kadencji, od 1745 r. ponownie był przeorem w Bydgoszczy²⁸. Za dyspensą generała zakonu – a jako powód podano kontynuowanie prac przy „fabryce” – zostaje nim na nowo w 1748 r.²⁹. Kapituła w 1751 r. wybrała go na II definitora, ale wyznaczony jest do klasztoru bydgoskiego Już podczas kapituły w 1754 r. jest brany pod uwagę w wyborach na prowincjała (11 głosów), ale nie przechodzi: ponownie zostaje przeorem i jednocześnie prefektem studiów w Bydgoszczy aż do 1757 r.³⁰. W 1757 r. znowu został definitorem – tym razem I (26 głosów) i wyznaczono go na mistrza nowicjatu i prefekta studentów w Gdańsku. W 1760 r. został wybrany prowincjałem (28 głosów). W 1763 r., po skończonej kadencji prowincjała, został przeorem w Gdańsku do 1766 r. W klasztorze gdańskim zostanie już do śmierci, wyznaczany w kolejnych kadencjach jako mistrz nowicjatu. Jednocześnie podejmuje liczne prace liturgiczno-muzyczne³¹. Jeszcze raz był I definitorem (1769–1772). Z racji pełnionych funkcji obecny na każdej kapitule i definitorium, dopiero w maju 1776 r. na definitorium w Trutowie jest nieobecny z powodu choroby. Umiera 24 lipca 1776 r. w Gdańsku. Był to jeden z najbardziej świątłych ludzi w swoim zakonie, o którym w nekrologu zapisane zostały takie słowa: *Vir doctus, contemplativus et activus, strictioris observantiae nostrae cultor eximius, peritissimus in cantu choralis, cuius plenissimam Instructionem ac Processionale correctum praelo mandavit, Hymnarium conscripsit. Eius activitate et industria, vetusta conventus Bidgostiensis structura, in recentiore et commo-ditati fratrum transformata est*³².

Gerard od św. Jakuba (1739–1742)

Jakub Wysocki, urodzony 30 kwietnia 1690 r., złożył profesję zakonną 26 lutego 1709 r.³³, a już w 1713 r. otrzymał święcenia kapłańskie, na które nuncjusz udzielił mu dyspensy od wieku do święceń³⁴.

²⁸ Por.: AKKr 168/397, s. 235.

²⁹ Por.: AKKr 168/397, s. 255 i 256.

³⁰ Por.: AKKr 168/397, s. 311.

³¹ Por.: AKKr 168/397, s. 438.

³² Por.: Kloskowski, s. 174.

³³ Kloskowski, s. 204 [przyp. 559: AKKr 174/614, s. 35; Kart. 27, s. 408; AKKr 175/547, s. 171; Zak. 66; Zak. 61, s. 85].

³⁴ Por.: *Acta Nuntiaturae Polonae*, Benedictus Odescalchi-Erba (1711–1713), vol. 2 (4 I 1713 – 17 I 1714), t. XLIII, red. J. Kopiec, Kraków 2011, s. 112: N. 647 *Card. Benedictus Odescalchi-Erba ad epum Vladislaviensem Varsaviae, 5 III 1713 Dispensat super defectu aetatis requisitae ad sacerdotium et extra tempora pro Anselmo a Passione Domini et Gerardo*

W latach 1712–1715 przebywał w klasztorze bydgoskim. W 1715 r. wyznaczony na kaznodzieję południowego do Gdańsku. Od 1718 r. ponownie w Bydgoszczy, najpierw jako kaznodzieja i promotor bractwa, a od 1724 r. przeor³⁵. W 1727 r. przeniesiony do Markowic na podprzeora i kaznodzieję. Od 1730 r. był podprzeorem, kaznodzieją i promotorem bractwa w Lipiu. W latach 1733–1736 jest kaznodzieją w Poznaniu. W kadencji 1736–1739 był socjuszem osobistym prowincjała (Eliasa od św. Franciszka). Po raz drugi w swym życiu został wybrany przeorem w Bydgoszczy w 1739 r.³⁶ Po 1742 r. pełnił różne funkcje zakonne na kapitułach i w prowincji. W latach 1742–1745 przebywał w Poznaniu. Od 1745 r. był podprzeorem, a potem (od 1747 r.) przeorem w Kłodawie. W latach 1751–1753 był przeorem w Płońsku. Na definitorium w 1753 r. złożył dymisję ze swych urzędów i funkcji zakonnych, która została przyjęta. Po 1754 r. przebywał w klasztorze w Markowicach. Od 1758 r. żył w Poznaniu, pełniąc także reprezentacyjną funkcję „kapelana na zamku”. Zmarł 26 marca 1762 r.

Leonard od św. Jana od Krzyża (1742–1745)

Piotr Węgierski urodził się 29 czerwca 1705 r., a profesję zakonną złożył 19 grudnia 1723 r.³⁷. W nowicjacie w klasztorze poznańskim był jeszcze Leonardem od św. Piotra (zgodnie z praktyką umieszczania w predykacie imienia chrzcielnego). Potem studiował w Gdańsku i Warszawie, gdzie po święceniach pracował aż do 1730 r. W latach 1730–1735 był lektorem filozofii w Bydgoszczy. W latach 1735–1741 przebywał w Warszawie jako lektor teologii i ojciec duchowny studentów. W kadencji 1739–1742 był IV definitorem prowincji. W 1741/42 r. uczył teologii w Gdańsku. Od 1742 r. był przeorem w Bydgoszczy³⁸, a jednocześnie socjuszem rzymskim prowincjała i kierownikiem studiów w klasztorze³⁹. W kadencji 1745–1748 był IV definitorem, a jednocześnie lektorem trzyletniego kursu teologii moralnej w Kcyńi. Od 1748 r. był mistrzem nowicjatu w Gdańsku, a potem od 1751 r.

a S. Iacobo Ordinis Carmelitarum Strictioris Observantiae conventus Bidgostiensis. Summarium in cancellaria Nuntiaturae confectum: AV, Arch. Nunz. Varsavia 184, f. 43r.

³⁵ Por.: AKKr 168/397, s. 105.

³⁶ Por.: AKKr 169/397, s. 182 i 183.

³⁷ Kloskowski, s. 219 [przyp. 727: AKKr 174/614, s. 33; Kart. 27, s. 410; AKKr 175/547, s. 313; Zak. 66; Zak. 61, s. 156; Zakonnicy, s. 334].

³⁸ Por.: AKKr 168/397, s. 211 i 213.

³⁹ Por.: AKKr 168/397, s. 218.

przeorem tamże. Po skończonej kadencji pozostał w Gdańsku jako lektor teologii i mistrz nowicjatu. Zmarł 5 czerwca 1755 r. w Gdańsku.

Cherubin od św. Antoniego (1751–1752)

Antoni Nakielski urodził się 7 lutego 1704 r., profesję zakonną złożył 13 czerwca 1720 r.⁴⁰. Początkowo studiował w Oborach, a potem – teologię – w Poznaniu. Święcenia prezbiteratu otrzymał 11 stycznia 1728 r. w kaplicy seminarium w Gnieźnie z rąk sufragana gnieźnieńskiego Franciszka Kraszkowskiego. Po święceniach, przynajmniej od 1730 r., przebywał w klasztorze w Lipiu. Od 1733 r. uczył filozofii w Bydgoszczy. W latach 1736–1743 był lektorem teologii w Poznaniu. Wybrany III definitorem w 1742 r., był kierownikiem studiów w Kcyni (przynajmniej od 1743 r.). W latach 1745–1748 był przeorem w Gdańsku. Od 1748 r. do śmierci przebywał w klasztorze bydgoskim. Początkowo był podprzeorem, a jednocześnie wykładał teologię moralną, był kierownikiem studiów i ojcem duchownym studentów. W 1751 r. został przeorem w Bydgoszczy⁴¹, ale zmarł już 13 kwietnia 1752 r. W nekrologu określony jako *geometriae peritus, vir sagacis ingenii*.

Teodor od św. Cecylii (1752–1754)

Antoni Szumicki, urodzony 1 czerwca 1699 r., złożył profesję zakonną 28 listopada 1716 r.⁴². Studiował w Gdańsku i w Warszawie. Otrzymał święcenia kapłańskie w 1723 r. Od 1724 r. był kaznodzieją w Gdańsku. Przed 1727 r. wrócił do Warszawy, gdzie podjął obowiązki kaznodziei u zakonnic. W latach 1730–1733 był kaznodzieją oraz lektorem filozofii i teologii moralnej w Bydgoszczy. W 1733 r. został podprzeorem w Kłodawie. Od 1736 r. znowu był w Bydgoszczy, najpierw jako podprzeor i dyrektor studiów. Przed 1739 r. trafia do Poznania, gdzie przejmuje funkcję wiceprzeora. W latach 1739–1742 był przeorem w Kcyni, a w latach 1742–1745 przeorem w Kłodawie. Od 1745 r. był ponownie podprzeorem w Bydgoszczy. Po 1748 r. był kaznodzieją w Poznaniu, a po 1751 r. podprzeorem w Płońsku. Definitorium w 1752 r. wybrało go przeorem w Bydgoszczy⁴³. W latach

⁴⁰ Kłoskowski, s. 182 [przyp. 307: AKKr 174/614, s. 32; Kart. 27, s. 409; AKKr 175/547, s. 207; Zak. 66; Zak. 61, 103].

⁴¹ Por.: AKKr 168/397, s. 275 i 276.

⁴² Kłoskowski, s. 246 [przyp. 1044: AKKr 174/614, s. 38; podana data zgonu 13 XII 1772; Kart. 27, s. 409; AKKr 175/547, s. 711; Zak. 66; Zak. 61, s. 338].

⁴³ Por.: AKKr 168/397, s. 281.

1754–1763 jako wiceprzeor i kaznodzieja przebywał w Trutowie. Od 1763 r. był podprzeorem w Płońsku. W 1764 r. przeniesiony do Lipia, gdzie w 1766 r. zostaje podprzeorem. W 1767 r. wraca do Płońska, gdzie pełniąc różne funkcje, pozostaje do końca życia. Zmarł 13 grudnia 1772 r. w Liberadzu jako kapelan chorążego Dembowskiego, pochowany 19 grudnia 1772 r. w Płońsku.

Augustyn od św. Antoniego (1757–1760)

Antoni Piotrowicz urodził się 16 listopada 1722 r. Profesję złożył w Gdańsku 21 kwietnia 1739 r.⁴⁴. Po nowicjacie w Gdańsku studiował w Warszawie i ponownie w Gdańsku. W Gdańsku też otrzymał święcenia kapłańskie 10 kwietnia 1746 r. Początkowo skierowany do Warszawy, w latach 1747–1753 uczy filozofii w Bydgoszczy, z krótką przerwą (1748/49), kiedy wykłada w Gdańsku. Od 1753 r. wykłada teologię w Poznaniu, stopniowo przejmując także obowiązki ojca duchownego studentów i promotora bractwa. W 1757 r. został wybrany przeorem w Bydgoszczy⁴⁵. W latach 1760–1763 był drugim asystentem rzymskim i jednocześnie przeorem oraz kierownikiem studiów w Warszawie. Wybrany w 1763 r. II definityorem, trafił jako mistrz nowicjatu i kierownik studiów do Gdańska, a od 1766 r. był tam przeorem. Kapituła w 1769 r. wybrała go prowincjałem, ale otrzymał jedynie 17 głosów na 32 możliwe⁴⁶. Od 1772 r. znowu przebywał w Gdańsku jako lektor teologii, mistrz nowicjatu i kierownik studiów, przeor (od 1775 r.). W 1778 r. został przeorem w Warszawie (do 1781 r., ponownie 1784–1790) i drugim asystentem rzymskim. Związany z Warszawą aż do śmierci, pełnił różne funkcje prowincjalne oraz wykładał teologię. Zmarł 20 marca 1799 r. w Warszawie.

Leodegard od Najmilszej Matki (1760–1763)

Michał Kościelski, urodzony 29 września 1711 r., złożył profesję zakonną w Poznaniu 3 października 1730 r.⁴⁷. Występuje w dokumentach czasem z predykatem od św. Andrzeja lub od Dziewicy Maryi.

⁴⁴ Kloskowski, s. 169 [przyp. 172: AKKr 174/614, s. 2–3; Kart. 27, s. 412; AKKr 175/547, s. 159; Zak. 66; Zak. 61, s. 79; *Kroniczka*, s. 179, 180, 185 i 202: prowincjał w 1769].

⁴⁵ Por.: AKKr 168/397, s. 332, 333.

⁴⁶ Por.: AKKr 168/397, s. 416.

⁴⁷ Kloskowski, s. 219 – przyp. 725: AKKr 174/614, s. 2–3; Kart. 27, s. 411; Zak. 66; AKKr 175/547, s. 77 i 85: drugi zapis zgonu 12 II 1787; Zak. 61, s. 39. Kloskowski podaje, że święcenia prezbiteratu otrzymał 6 III 1735 r. w kościele parafialnym w Lubawie z rąk sufragana chełmińskiego Macieja Aleksandra Sołtyka.

Studiował w Oborach i w Poznaniu. Świecenia kapłańskie przyjął w Markowicach 24 marca 1735 r. Początkowo pracował w Markowicach, a od 1738 r. w Poznaniu. Po 1739 r. był kaznodzieją niemieckim w Kcyni. W latach 1742–1745 był prokuratorem klasztoru w Markowicach. Podobnie w 1745/46 r. w Lipiu. Od 1746 r. był podprzeorem w Kcyni, gdzie – po skończonej kadencji – pozostanie aż do 1751 r. Od 1751 r. był podprzeorem w Warszawie, a od 1753 r. podprzeorem w Poznaniu. W latach 1754–1757 znów pracował do Kcyni. Krótko – 1757/58 – był promotorem bractwa w Markowicach, by w tymże 1758 r. zostać przeorem w Lipiu. Kapituła w 1760 r. wybiera go na przeora w Bydgoszczy⁴⁸ aż do 1763 r. W 1763 r. został IV definiatorem: początkowo przebywał w Kcyni, a od 1764 r. był mistrzem nowicjatu w Poznaniu, by ostatecznie w 1765 r. trafić do Kłodawy. W latach 1766–1775 był najpierw podprzeorem, a potem przeorem w Warszawie. W 1775 r. został podprzeorem w Markowicach, by wrócić do Warszawy jako podprzeor od 1778 aż do 1784 r. Ostatnie lata od 1784 r. spędza jako „teolog” przy kasztelanie bydgoskim Kościelskim⁴⁹ (będąc prawdopodobnie jego krewnym), przypisany do klasztoru w Markowicach. Tam też zmarł 8 lutego 1787 r.

Iwo od św. Jana Chrzciciela (1763–1764)

Urodzony w 1729 r., złożył profesję zakonną w 1750 r.⁵⁰ Studiował filozofię w Bydgoszczy, a teologię w Poznaniu. Świecenia kapłańskie przyjął (prawdopodobnie 26 stycznia) w 1756 r. Studiuje teologię jeszcze do 1757/58 r. w Poznaniu. Od 1758 r. wykładał filozofię w Gdańsku, aż do 1761 r., kiedy zostaje ustanowiony odpowiedzialnym za studium teologii moralnej w Kcyni. Wybrany przeorem w Bydgoszczy na kapitule w 1763 r.⁵¹ Jednak już w 1764 r. został przeniesiony do Markowic na promotora bractwa. W roku następnym – 1765 – został podprzeorem w Poznaniu. W latach 1766–1767 przypisany do wspólnoty w Gdańsku był *capellanus in aula Illustrissimi palatini Culmensis*. W 1767 r. został podprzeorem w Lipiu. W latach następnych akta go nie wymieniają aż do 1770 r., kiedy został wyznaczony na podprzeora w Oborach z uwagą o uwolnieniu od kar. Wymieniany

⁴⁸ Por.: AKKr 168/397, s. 351.

⁴⁹ Por.: AKKr 168/397, s. 534. Chodzi o Ignacego Kościelskiego herbu Ogończyk (ok. 1710–1792), kasztelana bydgoskiego w latach 1769–1790.

⁵⁰ Kloskowski, s. 211 [przyp. 635: AKKr, 174/614, s. 38: podana data zgonu 8 VII 1771; AKKr 175/547, s. 383; Zak. 66; Zak. 61, s. 129: podana data zgonu 9 V 1771].

⁵¹ Por.: AKKr 168/397, s. 372 i 373.

też jako przeor w Lipiu. Zmarł w wieku 42 lat jako podprzeor w Lipiu 8 lipca 1771 r.

Florencjusz od św. Telesfora (1764–1766)

Telesfor Kamiński (albo Kamieński) urodził się 22 stycznia 1722 r.⁵². Profesję zakonną złożył w Poznaniu 13 października 1739 r. Studia odbywa kolejno w Oborach, Bydgoszczy, Gdańsku i Poznaniu. Święcenia kapłańskie otrzymał 10 września 1745 r. w Poznaniu. Po święceniach skierowany do Markowic, gdzie w 1747 r. zostaje wyznaczony pomocnikiem kaznodziei. W roku następnym przeniesiony do Gdańska, również jako kaznodzieja pomocniczy. Od 1751 r. ponownie w Markowicach jako kaznodzieja i promotor bractwa. W latach 1754–1757 ponownie pracował w Gdańsku jako kaznodzieja i promotor bractwa. Po 1757 r. te same funkcje pełni w Kcyni. W 1759 r. był już przeorem w Poznaniu w Bożym Ciele. Kapituła w 1760 r. ustanowiła go przeorem w Markowicach. W 1762 r. został przeniesiony do Płońska. Kapituła w 1763 r. wyznaczyła go do klasztoru w Kcyni jako podprzeora i kaznodzieję niedzielnego. Jednak już od 1764 r., po definitorium w Oborach, jest przeorem w Bydgoszczy⁵³. W 1766 r. został wybrany IV definitorem i wyznaczony znów do Kcyni jako podprzeor i promotor bractwa. Od 1768 r. jest w Trutowie jako III definitor, po rezygnacji o. Ludwika. W 1769 r. wrócił jako podprzeor do Kcyni, z którą pozostanie związany już do końca życia, pełniąc jeszcze dwukrotnie urząd podprzeora (1772–1775 i 1778–1781), a w prowincji IV definitora (1775–1778). Zmarł w Kcyni 4 czerwca 1782 r.

Awertan od św. Piotra i Pawła (1766–1768)

Adam Jankowski urodził się 18 grudnia 1705 r.⁵⁴. Profesję zakonną złożył 26 czerwca 1729 r. w Gdańsku. Studiował w Gdańsku, gdzie już 25 marca 1731 r. otrzymuje święcenia kapłańskie. Później studia teologiczne odbywa w Gdańsku i Warszawie. Przed 1739 r. został przeniesiony do klasztoru w Lipiu, gdzie pełnił także funkcję podprzeora do 1741 r. W 1741 r. został ustanowiony w Bydgoszczy pro-

⁵² Kloskowski, s. 200 [przyp. 504: AKKr 174/614, s. 2–3 i 41; Kart. 27, s. 413: podana data urodzenia 5 I 1722; AKKr 175/547, s. 311; Zak. 66].

⁵³ Por.: AKKr 168/397, s. 381.

⁵⁴ Kloskowski, s. 171 [przyp. 189: AKKr 174/614, s. 2–3 i 41: na s. 2–3 podana data zgonu 1 VI 1780; Kart. 27, s. 410; AKKr 175/547, s. 301: podana data zgonu 30 V 1780; Zak. 66; Zak. 61, s. 151].

kuratorem klasztoru. Po roku tę samą funkcję pełni w Gdańsku, a od 1745 r. w Poznaniu, i w końcu od 1746 r. w Oborach. W kolejnych latach pracował najpierw w Kcyni (od 1747 r.), Oborach (od 1748 r.), w Kcyni (od 1751 r.) i Lipiu (od 1752 r.). W latach 1754–1757 był przeorem w Lipiu, a w latach 1757–1760 przeorem w Markowicach. W 1760 r. został podprzeorem i promotorem bractwa w Kłodawie, ale już w następnym roku został podprzeorem w Markowicach. W latach 1763–1766 był przeorem w Płońsku. Kapituła w 1766 r. wybiera go przeorem w Bydgoszczy⁵⁵. W 1768 r. złożył ustną rezygnację i został zastąpiony przez Urbana od św. Jerzego⁵⁶, a sam został wyznaczony na podprzeora w Kcyni. W latach 1769–1772 był przeorem w Trutowie, a w latach 1772–1775 podprzeorem w Kłodawie. Ostatnie lata życia spędza kolejno w Oborach (1775–1776 bez funkcji administracyjnych), w Poznaniu (1776–1778 jako prezydent rezydencji Krwi Chrystusa) i w Płońsku (od 1778 r.). Zmarł 31 maja 1780 r. w Poznaniu.

Urban od św. Jerzego (1768–1769)

Ignacy (lub Jerzy, względnie Grzegorz) Siemierowski urodził się 5 maja 1726 r.⁵⁷. Profesję zakonną złożył w Gdańsku 25 stycznia 1743 r. Studiował w Oborach, w Bydgoszczy i Gdańsku (filozofia), w Poznaniu (teologia). Świecenia kapłańskie przyjął w Poznaniu 11 kwietnia 1751 r. Od 1752 r. studiuje dalej teologię w Warszawie. Był lektorem filozofii w latach 1753–1755 w Gdańsku, a później w Bydgoszczy (1755–1757). Po 1757 r. wykłada tak filozofię, jak i teologię w Warszawie – aż do 1763 r. Od 1763 r. wykłada teologię moralną w Kcyni, a od 1764 r. był kaznodzieją w Markowicach. Z czasem w Markowicach pełnił także funkcję promotora bractwa i kierownika studiów. W 1768 r. przejął obowiązki przeora w Bydgoszczy⁵⁸ po rezygnacji Awertana – do kapituły w 1769 r. Od 1769 r. przebywał w Trutowie, a od 1772 r. w Lipiu i – w końcu – od 1773 r. w Oborach. W 1775 r. wrócił do Trutowa jako podprzeor. W roku następnym został podprzeorem i kierownikiem studiów w Kłodawie. W latach 1778–1780 przebywał w Płońsku. W 1780 r. został podprzeorem w Poznaniu, a rok później podprzeorem w Płońsku (do 1784 r.). Na kapitule w 1784 r. został III definitorem (22 głosy), a po śmierci o. Kryspina

⁵⁵ Por.: AKKr 168/397, s. 394 i 395.

⁵⁶ Por.: AKKr 168/397, s. 408.

⁵⁷ Kloskowski, s. 250 [przyp. 1080: AKKr 174/614, s. 4–5; Kart. 27, s. 413; AKKr 175/547, s. 325; Zak. 66; Zak. 61, s. 162].

⁵⁸ Por.: AKKr 168/397, s. 408.

– jeszcze w czasie kapituły – II definitorem. W latach 1784–1787 był włączony do wspólnoty klasztornej w Trutowie. Od 1787 r. (z przerwą w latach 1788–1790, kiedy przebywał w Lipiu) do końca życia był związany z Kłodawą jako podprzeor, kierownik studiów i ojciec duchowny studentów. Zmarł 11 czerwca 1799 r. w Kłodawie⁵⁹.

Fortunat od św. Joachima (1769–1778, 1781–1782)

Joachim Holtz urodził się 5 kwietnia 1731 r. Profesję zakonną złożył w Gdańsku 31 sierpnia 1750 r.⁶⁰. Studiował w Oborach, Bydgoszczy i Poznaniu. Świecenia kapłańskie otrzymał w Poznaniu 25 stycznia 1756 r. Po święceniach jeszcze krótko studiuje teologię w Poznaniu, ale już w 1759 r. został lektorem filozofii w Bydgoszczy. W latach 1761–1763 wykładał filozofię w Gdańsku. Od 1763 r. był wykładowcą teologii w Warszawie (pełniąc także inne funkcje klasztorne, m.in. promotora Bractwa Serca Maryi) – aż do 1768/69 r., kiedy trafia do Lipia. Kapituła w Oborach w 1769 r. wybrała go II socjuszem rzymskim i przeorem w Bydgoszczy⁶¹. Na kolejnych kapitułach ponawiany jest wybór na przeora w Bydgoszczy: w 1772⁶² i w 1775 r.⁶³. Kapituła w 1778 r. wybiera go III definitorem, pozostaje jednak w klasztorze bydgoskim jako *Plenipotens in causis incidentibus in Regno Prussiae*⁶⁴. Później – w 1781 r. – znowu wybrany na przeora bydgoskiego⁶⁵. Zmarł w Bydgoszczy, nie ukończywszy kadencji, 11 czerwca 1782 r.⁶⁶. Po jego śmierci zapisano: *II Junius: Praecedenti similis sustulit e vivis R. Patrem Fortunatum a S. Joachymo S.T.L.J. Definitorem Provinciae, ac per tria triennia Priorem Bydgostiensem (quo tempore ejus sollicitudine Ecclesia stallis et scamnis bene est codecorata). Hic R. Pater tandem iterum ibidem Prior postquam Refectorium novi Mensis et Tablaturis exornasset, vivere desiit Bidgostia. Requiescat in sanctissima pace*⁶⁷.

⁵⁹ Por.: AKKr 168/397, s. 637.

⁶⁰ Kłoskowski, s. 201: ARP, *Holtz Joachimus, STL, jubilatus, ex definitor, aliquotes prior Bidgostiensis et actualis, nat. 05.04.1731, prof. 31.08.1750 Gedani, presb. 25.01.1756 Posnaniae, obit. 11.06.1782 Bidgostiae* [przyp. 513: AKKr 174/614, s. 6–7 i 41; AKKr 175/547, s. 325; Zak. 66; Mańkowski, *Liber mortuorum*, s. 80: konfrater cystersów koronowskich].

⁶¹ Por.: AKKr 168/397, s. 419.

⁶² Por.: AKKr 168/397, s. 440 i 441.

⁶³ Por.: AKKr 168/397, s. 468.

⁶⁴ Por.: AKKr 168/397, s. 487.

⁶⁵ Por.: AKKr 168/397, s. 509 i 510.

⁶⁶ Por.: AKKr 168/397, s. 524.

⁶⁷ AKKr 176/606, *Peregrinatio triennalis...*, s. 15.

Gotfryd od św. Jakuba (1778–1781, 1782–1787, 1790–1793)

Jakub Styller (lub Stiller) urodził się 2 stycznia 1732 r.⁶⁸. Wstąpił do zakonu 13 stycznia 1755 r., a rok później złożył profesję zakonną – 13 stycznia 1756 r. w Poznaniu. Studiował w Markowicach, Bydgoszczy i Poznaniu. W Poznaniu otrzymał święcenia kapłańskie 26 lipca 1760 r. Wykształcony muzyk. Około 1762 r. był organistą w Kłodawie, ale już w 1763 r. został lektorem filozofii w Bydgoszczy. Od 1767 r. przebywał w Poznaniu jako prokurator i magister chóru oraz odpowiedzialny za nowicjat. W latach 1769–1775 przebywa w Warszawie jako lektor teologii. W latach 1775–1777 w Płońsku wykładał teologię moralną, a potem, w latach 1777–1778, był asystentem prowincjała. Kapituła w Oborach w 1778 r. wybrała go na przeora w Bydgoszczy i kierownika studiów⁶⁹. Po kolejnej kapitule w 1781 r. był III definitorem i jednocześnie w Gdańsku wykładowcą teologii, mistrzem nowicjatu, kierownikiem studiów i ojcem duchownym studentów⁷⁰. W związku z pogarszającym się zdrowiem o. Fortunata od św. Joachima definitorium w styczniu 1782 r. przenosi go do Bydgoszczy⁷¹: już w czerwcu 1782 r., po śmierci Fortunata, jest wiceprzeorem w Bydgoszczy. Definitorium w 1783 r. wybiera go na przeora w Bydgoszczy⁷². Kapituła w 1784 r. wyznaczyła go na przeora w Bydgoszczy⁷³. W 1787 r. został IV definitorem (23 głosy), ale zostaje w Bydgoszczy jako *procurator causarum forensium*⁷⁴. Na kapitule w 1790 r. ponownie wybrany przeorem w Bydgoszczy⁷⁵ z tytułem *plenipotent Provinciae in Serenissima regentia Insulae marianae*⁷⁶. Po 1793 r. prawie do końca życia mieszkał w Bydgoszczy, pełniąc w tym czasie także funkcję III definitora (1793–1796). Poświadczony w 1805 r. jeszcze w Bydgoszczy, umiera w Kcyni 9 marca 1807 r.

⁶⁸ Por.: Kloskowski, s. 205, przyp. 568: AKKr 174/614, s. 6–7; AKKr 175/547, s. 137; Zak. 66: podana data zgonu 10 III 1807 w Bydgoszczy; Zak. 61, s. 68. Urodzony 2 I 1732 *in Franconia*, wstąpił do klasztoru 12 I 1755, śluby złożył 13 I 1756.

⁶⁹ Por.: AKKr 168/397, s. 487.

⁷⁰ Por.: AKKr 168/397, s. 510.

⁷¹ Por.: AKKr 168/397, s. 519.

⁷² Por.: AKKr 168/397, s. 524.

⁷³ Por.: AKKr 168/397, s. 532 i 533.

⁷⁴ Por.: AKKr 168/397, s. 562.

⁷⁵ Por.: AKKr 168/397, s. 584 i 585.

⁷⁶ Por.: AKKr 168/397, s. 585.

Ubald od św. Jakuba (1787–1790)

Jakub Byttner urodził się 30 marca 1742 r.⁷⁷. Profesję zakonną złożył 19 listopada 1761 r. w Poznaniu. Studiował retorykę w Oborach, filozofię w Gdańsku, teologię w Warszawie. Świecenia kapłańskie otrzymał w Warszawie 31 marca 1766 r. Jeszcze przez dwa lata studiuj teologię (najpierw w Warszawie, a potem w Kcyni). Od 1769 r. przebywał w Poznaniu w rezydencji Krwi Chrystusa jako pomocnik prokuratora. W latach 1770–1772 przebywał w Gdańsku. W latach 1772–1778 był znów w Poznaniu jako kaznodzieja. W 1778 r. został przeorem w Kcyni, a w 1781 r. przeorem w Oborach. Kapituła w 1784 r. wyznaczyła go na podprzeora do Bydgoszczy, ale już w 1785 r. został przeorem w Płońsku. Od 1787 r. był przeorem w Bydgoszczy⁷⁸ oraz drugim asystentem rzymskim prowincjała. W 1790 r. został IV definitorem i magistrem nowicjatu w Poznaniu. Od 1793 r. był podprzeorem w Kcyni. Tam zmarł 28 lipca 1794 r.⁷⁹

Marcin od św. Piotra (1793–1796)

Piotr Neuman urodził się 22 września 1740 r.⁸⁰. Profesję zakonną złożył w Gdańsku 15 czerwca 1761 r. Studiował w Oborach (retoryka), Gdańsku (filozofia) i Poznaniu (teologia). Przyjął święcenia kapłańskie 18 lipca 1765 r. w Poznaniu. Jeszcze do 1768 r. studiuj teologię (w Poznaniu i w Kcyni). Od 1769 r. wykłada w Gdańsku filozofię, dodatkowo jest tam od 1773 r. kaznodzieją. Od 1775 r. przebywał w Poznaniu jako lektor teologii (do 1781 r.). W 1781 r. został przeorem i *curatus loci* w Płońsku. Na kapitule w 1784 r. został II socjuszem rzymskim prowincjała i przeorem w Gdańsku. W kadencji 1787–1790 był II definitorem (24 głosy) i mistrzem nowicjatu w Gdańsku. Od 1790 r. był przeorem w Warszawie, a od 1793 r. przeorem w Bydgoszczy⁸¹. Zmarł 6 kwietnia 1796 r. w Bydgoszczy, krótko przed kolejną kapitułą.

Kasjan od św. Walentego (1796–1802)

Walenty Pokora (Pokorzyński), urodzony 20 lutego 1757 r., prawdopodobnie w Bydgoszczy. Profesję zakonną złożył w Gdańsku 31

⁷⁷ Kloskowski, s. 249 [przyp. 1075: AKKr 174/614, s. 8–9; AKKr 175/547, s. 421; Zak. 66; Zak. 61, s. 203; podana data zgonu 22 VII 1794].

⁷⁸ Por.: AKKr 168/397, s. 562.

⁷⁹ Por.: AKKr 168/397, s. 612.

⁸⁰ Kloskowski, s. 225 [przyp. 791: AKKr 174/614, s. 8–9; AKKr 175/547, s. 211; podana data zgonu 15 IV 1796; Zak. 66; Zak. 61, s. 98 (...)].

⁸¹ Por.: AKKr 168/397, s. 602 i 603.

sierpnia 1775 r.⁸². W Oborach studiował retorykę, w Kłodawie filozofię, w Poznaniu teologię. Święcenia kapłańskie otrzymał w Poznaniu 10 marca 1781 r. Od 1782 r. był pomocnikiem kaznodziei w Poznaniu. W latach 1784–1787 był kaznodzieją w Lipiu. Kapituła w 1787 r. wydaje się go nie wymieniać z jakiegoś powodu... Od 1790 r. przebywał w Bydgoszczy jako kaznodzieja. Kapituła w 1796 r. wybrała go przeorem w Bydgoszczy⁸³. Kapituła w 1799 r. wybrała go II socjuszem rzymskim i ponownie przeorem bydgoskim⁸⁴. W 1802 r. został I definitorem (26 głosów), ale przebywał nadal w Bydgoszczy – aż do 1808 r., kiedy został przeniesiony do Trutowa jako *capelanus in Czarne*. Nie przybył z jakiegoś powodu na kapitułę w 1811 r., która wyznaczyła go na przeora w Markowicach. Od 1814 r. był podprzeorem w Kcyni, jednocześnie wykładał tam teologię moralną. Od 1815 r. był przeorem w Markowicach, gdzie został potwierdzony jeszcze przynajmniej na kadencję 1817–1821⁸⁵. Ostatecznie trafił do klasztoru w Kcyni, gdzie żył aż do śmierci, która przyszła 6 lutego 1826 r. Akta podają też datę zgonu 28 lutego 1826 r.

Wacław od św. Mateusza (1802–1805)

Mateusz Piechowicz urodził się 22 września 1734 r.⁸⁶. Profesję zakonną złożył w Poznaniu 16 listopada 1751 r. Studiował w Oborach, Gdańsku i Warszawie. Święcenia kapłańskie otrzymał 15 października 1756 r. w Warszawie. Po święceniach jakiś czas studiuje jeszcze teologię w Poznaniu. Od 1759 r. był związany z klasztorem w Kłodawie, najpierw jako promotor bractwa, a potem kaznodzieja. W latach 1760–1761 był kaznodzieją w Markowicach – po niecałym roku wraca do Kłodawy. W 1764 r. został po raz pierwszy przeorem w Kłodawie. Kapituły z lat 1766 i 1769 ponawiają ten wybór. W kadencji 1772–1775 był asystentem prowincjała i definitorium. Od 1775 r. ponownie był przeorem w Kłodawie – ponownie przez dwie kadencje, aż do 1781 r. W 1781 r. zostaje II definitorem (26 głosów), ale pozostaje w Kłodawie jako *praeses fabricae*. Od 1784 do 1793 r. jest ponownie przeorem w Kłodawie, będąc w tym czasie także socjuszem rzymskim prowincjała. Kapituła w 1793 r. wybrała go IV de-

⁸² Kłoskowski, s. 181 [przyp. 304: AKKr 174/614, s. 14–15; Zak. 66: AKKr 175/547, s. 117 i 625; data zgonu 28 II 1826 i 6 XI 1826].

⁸³ Por.: AKKr 168/397, s. 615.

⁸⁴ Por.: AKKr 168/397, s. 630 i 631.

⁸⁵ Por.: AKKr 168/397, s. 690.

⁸⁶ Kłoskowski, s. 252 [przyp. 1101: AKKr 174/614, s. 6–7; Zak. 66].

finitorem (16 głosów), pozostaje jednak w Kłodawie. Od 1796 r. był znowu przez dwie kadencje (do 1802 r.) przeorem w Kłodawie. Jednocześnie od 1797 r. był IV definitorem (do 1799 r.). W 1802 r. został przeorem w Bydgoszczy⁸⁷. Po zakończeniu kadencji w 1805 r. wraca do Kłodawy, ale już nie jako przeor. W latach 1806–1808 był tam podprzeorem. Ponownie został przeorem w Kłodawie w 1811 r., jednak na krótko, bowiem został dotknięty *paralysis tacti, ideo jam inhabilis* u początków 1812 r. i definitorium 5 października 1812 r. wyznacza na jego miejsce Bazylego Lysniewskiego. Zmarł 25 grudnia 1812 r.

Justus od św. Szymona (1805–1808)

Szymon Montowski (lub Montewski) urodził się 24 października 1761 r.⁸⁸. Profesję zakonną złożył 17 września 1781 r. w Gdańsku. Studiował w Oborach, Kłodawie i Poznaniu. Świecenia kapłańskie otrzymał 1 stycznia 1786 r. w Poznaniu. Od 1788 r. był kaznodzieją w Oborach, od 1790 r. – w Lipiu, a od 1791 r. w Gdańsku i od 1792 r. w Bydgoszczy. W 1794 r. został prokuratorem w Kcyni, później pełnił tam także obowiązki kaznodziei. Od 1797 r. był znowu kaznodzieją w Bydgoszczy, a od 1799 r. także spowiednikiem w bydgoskim klasztorze mniszek. W latach 1801–1805 pracował w Kcyni. W 1805 r. został przeorem w Bydgoszczy⁸⁹. Na kapitułę w 1808 r. nie przybył z powodu choroby. Od 1808 r. przebywał w Kcyni, pełniąc tam różne obowiązki, także podprzeora (od 1812 r.). W 1814 r. został nawet III definitorem – wciąż mieszkając w Kcyni, gdzie zmarł 16 stycznia 1823 r.

Anastazy od św. Wojciecha (1808–1811)

Wojciech Ciekalski (Czekalski?) urodził się 13 kwietnia 1752 r.⁹⁰. Śluby zakonne złożył w Gdańsku 20 czerwca 1770 r. Studiował filozofię w Bydgoszczy, teologię moralną w Kłodawie, teologię spekulatywną – dogmatyczną w Poznaniu. Świecenia kapłańskie otrzymał w Poznaniu 7 maja 1775 r. W latach 1775–1776 jeszcze studiuje teologię w Poznaniu i Warszawie. W latach: 1777–1779 przebywał w Kłodawie, 1779–1781 w Trutowie, 1781–1784 w Lipiu, 1784–1788 w Kcyni, 1788–1790 w Gdańsku, 1790–1792 ponownie w Trutowie,

⁸⁷ Por.: AKKr 168/397, s. 642 i 643.

⁸⁸ Kłoskowski, s. 217 [przyp. 702: AKKr 174/614, s. 16–17; AKKr 175/547, s. 31 i 79; podany również zgon 9 II 1824; Zak. 66: podany zgon 16 I 1824 i 9 III 1824].

⁸⁹ Por.: AKKr 168/397, s. 654 i 655.

⁹⁰ Kłoskowski, s. 163 [przyp. 102: AKKr 174/614, s. 12–13; AKKr 175/547, s. 53; Zak. 66].

1792–1793 znów w Kcyni i w latach 1793–1797 w Markowicach. W tych miejscach zasadniczo był kaznodzieją i spowiednikiem. Od roku 1787 był kaznodzieją w Warszawie, by zostać w 1798 r. *collector pro fabrica* w Poznaniu. Kapituła w 1799 r. wybrała go przeorem w Markowicach. W 1800 r. złożył urząd, ale został prezesem rezydencji Krwi Chrystusa w Poznaniu – był nim do 1805 r., kiedy został przeniesiony do klasztoru Bożego Ciała w Poznaniu jako kaznodzieja. W 1808 r. został przeorem w Bydgoszczy⁹¹. Definitorium w 1811 r. – które choć formalnie z racji sytuacji politycznej nie mogło być kapitułą – faktycznie zadziało jak kapituła i wybrała o. Anastazego na IV definitora (dostał 10 głosów). Przez pewien czas przebywał w Oborach, gdzie jednocześnie był profesorem studentów. Jednak już w październiku 1812 r. został wyznaczony do Bydgoszczy jako kaznodzieja. Zmarł w Bydgoszczy 27 stycznia 1814 r.

Euzebiusz od św. Wojciecha (1811–1814)

Wojciech Piekarski urodził się 26 marca 1761 r.⁹². Profesję zakonną złożył 2 stycznia 1787 r. w Gdańsku. Święcenia kapłańskie otrzymał 6 stycznia 1789 r. w Płońsku. Akta kapitulne wydają się wymieniać go także jako Euzebiusz od św. Jana. Względem czasów formacji poświadczają jedynie, że studiował i do 1793 r. przebywał w Płońsku. W 1793 r. został wyznaczony do klasztoru w Lipiu, a w 1795 r. do Warszawy. Kapituła w 1796 r. wymienia go być może jako Euzebiusz od św. Gwalberta, wyznaczonego do Kcyni. Pewne jest natomiast, że od 1798 r. pracował w Poznaniu, a od 1799 r. jako prokurator w Bydgoszczy – gdzie pozostał aż do 1805 r. W latach 1805–1808 – zdaje się, że bez przerwy – przebywał w Kcyni. Od 1808 r. mieszkał w Bydgoszczy, gdzie od 1810 r. był podprzeorem i spowiednikiem sióstr. W 1811 r. został przeorem w Bydgoszczy⁹³. Od 1814 r. był przypisany do wspólnoty w Trutowie jako kapelan w Wielkim – aż do października 1817 r., kiedy został wiceprzeorem w Lipiu. Akta nie podają dalszych danych jego dotyczących, wiadomo jedynie, że zmarł 5 maja 1825 r. w Trutowie jako przeor.

⁹¹ Por.: AKKr 168/397, s. 671 i 673.

⁹² Kloskowski, s. 196 [przyp. 467: AKKr 174/614, s. 18–19; AKKr 175/547, s. 251 i 271; na s. 271 podana data zgonu 15 V 1825].

⁹³ Por.: AKKr 168/397, s. 680.

Eustachy od św. Filipa – ostatni przeor bydgoski (1814–1816)

Eustachy Głowiński, urodzony w 1766 r., profesję zakonną złożył w 1784 r.⁹⁴. Zagadkowym pozostaje fakt, że między 1784 a 1794 r. akta go nie wymieniają. Dopiero pod 1794 r. jest notowany jako student retoryki w Oborach. Później studiował w Kłodawie i w Gdańsku. Święcenia subdiakonu otrzymał 13 lipca 1796 r., diakonu 16 lipca 1796 r. i prezbiteratu 25 lipca 1796 r. w Chełmży z rąk sufragana chełmińskiego Iwona Onufrego Rogowskiego. W 1797 r. studiował jeszcze teologię w Poznaniu, a w 1798–1799 r. – teologię spekulatywną w Oborach. Od 1802 r. przebywał w Bydgoszczy, pracując jako kaznodzieja, a później także jako spowiednik sióstr. Od 1811 r. był w Trutowie kaznodzieją i podprzeorem, a od 1812 r. także mistrzem nowicjatu. W 1814 r. został przeorem w Bydgoszczy⁹⁵, a jednocześnie spowiednikiem mniszek – klarysek. Za jego przeoratu definitorium w 1815 r. ustanowiło w Bydgoszczy studium gramatyki i retoryki. Po zamknięciu klasztoru w Bydgoszczy został przeniesiony do Kcyni. Kapituła w 1817 r. wymienia go tam z innymi zakonnikami z ostatniego składu klasztoru bydgoskiego przed kasatą: Martynianem Kutzkim i Justusem Montowskim. W końcu trafia do Markowic, gdzie *ruinosa tecta ecclesiae et aedificiorum totaliter restauravit*. Zmarł jako przeor 16 listopada 1826 r. w Markowicach.

Epilog

Akta definitoriów z lat 1824⁹⁶, 1827⁹⁷ i 1828⁹⁸ nie wymieniają już żadnego z byłych przeorów bydgoskich. Do akt definitorium z 1828 r. została dołączona lista zakonników zmarłych po 1817 r., gdzie znajdujemy zapisy⁹⁹: *Justus Montowski Ex-definitor Kcyniae 1824 16 januarii*; *Cassianus Pokora Kcyniae 1826 6 9[novem]bris*; *Eustachiusz Głowiński actualis prior loci Markowiciensis 1826 17 [9]novembris*. Z jakiegoś powodu pominięto Eusebiusa Piekarskiego.

⁹⁴ Kłoskowski, s. 197 [przyp. 472: AKKr 175/547, s. 647; Zak. 66: podana data zgonu 18 XI 1825: AAG, ACon G VI 11, s. 17; ADP, C 54a, s. 165 i 166 (...)].

⁹⁵ Por.: AKKr 168/397, s. 684.

⁹⁶ Por.: AKKr 168/397, s. 699 n.

⁹⁷ Por.: AKKr 168/397, s. 705–707.

⁹⁸ Por.: AKKr 168/397, s. 710 n.

⁹⁹ Por.: AKK 168/397, s. 715.

Podsumowanie

Z całą pewnością sylwetki przynajmniej niektórych z tych zakonników wzbudzają zainteresowanie swoim formatem albo barwnością postaci. Przykuwa uwagę fakt, że – jak się zdaje nie tylko z racji starszeństwa przynależności do prowincji – klasztor bydgoski do mniej więcej ostatniej ćwierci XVIII w. był uznawany w prowincji za jeden z ważniejszych. Trafić tam jako przeor było albo nagrodą albo próbą umiejętności przed powierzeniem wyższych prowincjalnych godności. Ostatnia uwaga dotyczy kilku przykładów postaci wybitniejszych przez ich dłuższe związanie się z klasztorem – jak się zdaje zwłaszcza przez zaangażowanie w poprawę stanu technicznego klasztornych budynków. Nie wyklucza jednak to jednocześnie formatu intelektualnego – a może i duchowego – osobowości wyróżniającej się w prowincji.

Trzeba zresztą przyznać, że okres istnienia prowincji wielkopolskiej karmelitów *strictior observantia* (od 1728 r.) jest początkowo okresem największej prosperity, po której następuje – chyba nie tylko z powodów czysto zewnętrznych – okres najgłębszej dekadencji. Te dywagacje jednak wykraczają poza ramy wyznaczone w tym miejscu.

Dane biograficzne poszczególnych zakonników na tym etapie badań są nie tylko dalekie od kompletności, ale także narażone na ryzyko błędu – i faktograficznego, i interpretacyjnego, tak długo, aż nie zostaną przeprowadzone pogłębione badania prozopograficzne dla klasztoru bydgoskiego. Być może w przyszłości – przy odpowiedniej kwerendzie zachowanych akt prowincjalnych, klasztornych i innych – uda się komuś lepiej zrekonstruować ich biografie i lepiej ukazać rolę ich pracy i życia nie tylko dla klasztoru bydgoskiego.

Autor dziękuje prowincjałowi karmelitów o. Bogdanowi Mege-
rowi, przeorowi klasztoru o. Zbigniewowi Czerwieniowi, rektorowi Seminarium oo. Karmelitów o. dr. Wiesławowi Strzeleckiemu, oraz dr. Szymonowi Sułeckiemu z Archiwum OO. Karmelitów na Piasku w Krakowie za okazaną gościnność, pomoc, wyrozumiałość i życzliwość.

Summary

In the 17th century the Carmelite monastery in Bydgoszcz adopted the so-called Touraine reform – *strictior observantia* – and from 1728 formed part of the Most Blessed Sacrament Province of Wielkopolska. An insight into the poorly known history of the monastery is offered by the records of the province’s chapter gatherings which are still held in Kraków’s Carmelite monastery referred to as “Na Piasku”. Province’s Chapter Acts manuscript lists the documents of chapter and council meetings from the period when the monastery operated in Bydgoszcz (up until its dissolution in 1816). The article provides brief descriptions of those texts, indexes their content with reference to the period of the monastery’s operations and offers a list of monastery priors. This is complemented by biographical notes based on information about monks from the document.